

Key words: competency, competence, instrumental competence, future teachers' instrumental competence.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.015.31

О. М. Вдовиченко

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Згідно з концепцією реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведенні її у відповідність до вимог Болонської декларації, основними принципами підготовки медичних працівників сьогодні є: безперервність та ступеневість освіти; відкритість; поєднання теорії і практики; формування загальнолюдських цінностей, морально-етичної культури майбутніх лікарів.

Отже, для медичного працівника питання формування соціально-комунікативної культури в умовах вищого навчального закладу є досить актуальною та нагальною проблемою. Зокрема, подальшого вивчення потребують педагогічні умови формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності.

Аналіз філософської, культурологічної, психологічної та педагогічної наукової літератури свідчить про те, що досліджувана проблема розглядається вченими з різних аспектів, а саме: філософії комунікації (К.-О. Апель, М. Рідель, Ю. Хабермас, К. Ясперс, М. Бубер, О. Больнов та ін.); виявлення загальних закономірностей і механізмів спілкування (Б. Ананьєв, Г. Андреєва, Л. Виготський, Б. Ломов, В. М'ясіщев, Б. Паригін, С. Рубінштейн та ін.), філософсько-методологічного підходу до проблеми соціально-комунікативної культури як важливого компонента загальної культури особистості (В. Андрущенко, М. Михальченко, Л. Коган, О. Арнольдова), визначення рівня комунікативності учителів (К. Ушинський, П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.); уточнення педагогічного змісту важливості оволодіння школярами і підліткам соціально-комунікативною культурою (В. Тернопільська, В. Муромець та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні педагогічних умов формування соціально-комунікативної культури студентів вищих медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності.

Для висвітлення та обґрунтування педагогічних умов формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності є потреба у тлумаченні категорії «умови» як складової процесу. Тож вдамося до визначення цього поняття.

У довідковій літературі подано різні тлумачення поняття «умова», досить схожі між собою. Так, у «Філософському енциклопедичному словнику» зазначено, що умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність [10, с. 178].

На думку І. Підласого, педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних умов здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [8].

Таким чином, учені визначають педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань, або як функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах, обставини процесу навчання і виховання, що забезпечують досягнення заздалегідь поставлених педагогічних цілей.

Ми вважаємо, що важливою складовою суспільного розвитку, умовою та основою стабільності соціуму є фізичне та психологічне здоров'я населення. У цьому контексті важливу роль відіграє вплив різних видів мистецтва на емоційно-чуттєву сферу особистості з метою створення для неї психологічного комфорту та розкриття творчого потенціалу.

Отже, педагогічні умови у нашому дослідженні можна визначити як сукупність заходів в освітньому процесі закладів вищої освіти, що забезпечують досягнення студентами необхідного для успішної професійної діяльності рівня сформованості соціально-комунікативної студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності.

Аналіз теоретичної та методологічної літератури з проблеми дослідження та власний практичний досвід роботи зі студентами дозволили нам не тільки визначити основні критерії та показники сформованості соціально-комунікативної культури у студентів. Постала також необхідність визначення і обґрунтування педагогічних умов для формування цих компонентів. Тісний взаємозв'язок установлених умов та їх взаємодоповнюваність сприяють ефективному формуванню соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності.

Реалізація основного задуму нашого дослідження відбувалася шляхом розроблення та впровадження комплексу педагогічних умов, сприятливих для ефективної організації педагогічного процесу, становлення професійної ідентичності майбутніх медиків.

Розкриємо педагогічні умови формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності більш детально.

Перша педагогічна умова – *тематичне програмне навчальне забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів – майбутніх медиків і викладачів під час упровадження в освітній процес закладів вищої освіти спецкурсу «Соціально-комунікативна культура майбутнього медика у професійній діяльності».*

– базується на положенні про те, що майбутні медики є активними суб'єктами освітнього процесу. Спецкурс є системотвірною ланкою між засвоєнням теоретичних професійно важливих знань та їх практичним застосуванням у реальних умовах.

Результатом його опанування мають стати сформовані вміння:

- діагностувати власну соціально-комунікативну культуру;
- будувати позитивну клієнтоцентровану стратегію з пацієнтами;
- добирати ефективні методи і техніки роботи для підвищення рівня власної соціально-комунікативну культуру;

Друга педагогічна умова – *залучення майбутніх медиків до особистісно-зорієнтованої практичної діяльності із розв'язання життєвих соціальних проблем і реалізації різноманітних волонтерських проектів* – передбачає збагачення вже наявних традиційних методів і форм роботи у волонтерських групах, що є досить ефективними засобами у формуванні саме соціально-комунікативної культури.

Зазначимо, що ця умова реалізується для студентів всіх медичних спеціальностей шляхом недирективного вибору різноманітних форм роботи, попередньо засвоєних під час вивчення спецкурсу «*Соціально-комунікативна культура майбутнього медика у професійній діяльності*» і передбачає участь студентів у різноманітних волонтерських проектах протягом навчання в університеті.

Третьою педагогічною умовою – *упровадження методичного забезпечення для викладачів профільних дисциплін з метою посилення міждисциплінарних зв'язків із використанням інноваційних форм і методів у процесі професійної підготовки майбутніх медиків* – передбачено забезпечення педагогічного супроводу настановчого семінару «*Організація і забезпечення викладання спецкурсу «Соціально-комунікативна культура майбутнього медика у професійній діяльності».*

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту довів, що 69% майбутніх медиків не володіють знаннями і навичками щодо використання інноваційних засобів формування власної соціально-комунікативної культури під час консультативної взаємодії з пацієнтами. Саме тому однією з обґрунтованих нами ефективних педагогічних умов формування готовності майбутніх медиків в професійній діяльності є розроблення та впровадження у професійну підготовку спецкурсу «*Соціально-комунікативна культура майбутнього*

медика у професійній діяльності» (кількість годин – 144).

Спецкурс складається зі вступу, плану навчального процесу, тематичного плану, очікуваних результатів від утілення програми.

Зазначимо, що перевірка ефективності педагогічних умов формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності відбувалась за рахунок унесення прогресивних змін у цілісне функціонування їхньої професійної підготовки з урахуванням конкретної соціальної ситуації, що дало змогу підвищити рівень професійної компетентності.

Наразі набуває актуальності питання щодо формування ціннісного ставлення до здоров'я шляхом залучення до освітнього процесу різних видів художньо-творчої діяльності у формі арт-терапевтичних методик, які ґрунтуються на мобілізації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмах саморегуляції та зцілення. Цей психотерапевтичний напрям охоплює багато інших, таких як психотерапія, ігротерапія, психодрама, музикотерапія, танцювальна терапія, символдрама. У системі професійної освіти особливості розвитку аксіологічної сфери фахівця виявляються в його професійній та творчій спрямованості та детермінованості змісту й напрямів виховної діяльності.

Серед інтерактивних форм і методів найбільш ефективними виявились такі: мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в малих групах, займи позицію, прес-метод, акваріум, подорож, рольові ігри, складання професійного кейсу психолога.

З огляду на це для студентів-психологів 2–4 курсів було запропоновано цикл тематичних вебінарів з провідними психологами і психотерапевтами на тему «Будуємо професійну кар'єру вже зі студентських лав», «Професійний кейс медика», «Креативність як стиль життя», «Арт-терапія у вирішенні професійних задач» тощо.

Результативною формою підвищення методичної підготовки викладачів виявився семінар «Організація і забезпечення викладання спецкурсу *«Соціально-комунікативна культура майбутнього медика у професійній діяльності»*, у межах якого запропоновані різні способи і прийоми роботи: тематичні лекції, кураторські години, школа волонтера, рольові ігри, психологічні ігри, арт-терапія, соціодрама, комунікативні тренінги тощо.

На думку І. Беха, цінність суб'єкт-суб'єктної взаємодії для особистісно орієнтованого навчання і виховання полягає в тому, що вона, трансформуючи освітнє середовище, породжує явище емоційно-ціннісної, відвертої взаємодії між педагогом і студентом та забезпечує особистісні зміни у двох аспектах: стосовно себе і відносно партнера по спілкуванню, оскільки рушійною силою розвитку орієнтації на суб'єкт-суб'єктну взаємодію є особистісна рефлексія – свідоме, партнерське ставлення до співучасника діяльності [2].

Передумовою створення такого середовища є діалогічні засади навчально-виховної взаємодії, в якій головними постатями є два активні

суб'єкти: викладач – ініціатор активної діяльності вихованця та студент – суб'єкт співпраці та спілкування.

На основі одержаних у процесі опанування спецкурсу знань і навичок студенти – майбутні медики мали можливість вибудувати терапевтичну стратегію в роботі з клієнтом з використанням особистої креативності; усвідомлено добирали методи і техніки роботи, арт-методики, адекватні для клієнтського запиту; використовували арт-техніки різного спрямування.

Обґрунтування процесу формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності передбачає вибір надійних методологічних орієнтирів, які дозволяють виявити закономірні зв'язки й умови, дають можливість осмислити сутність такого явища. У цьому зв'язку необхідно виділити сукупність принципів, що лежать в основі досліджуваного процесу.

Одним із найважливіших у контексті нашого дослідження є *культурологічний принцип*, що дозволяє розглядати педагогічні явища на широкому загальнокультурному тлі соціуму як сукупність культурних компонентів.

Досліджуваний процес є за своєю суттю педагогічним. Основною характеристикою педагогічного процесу, на думку більшості дослідників, є взаємодія педагогів та дітей. Процес взаємодії між студентами та викладачами з формування готовності до використання засобів естетотерапії в професійній діяльності досліджуємо як «окрему» діяльність, якій властиві загальні закономірності людської діяльності та притаманна особлива структура.

Принципи науковості, проблемності й прогностичності. Вони є провідними у структурі принципів формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності.

З огляду на сучасний рівень вимог видається очевидною необхідність підходу до формування культури здоров'я з позицій передового науково-філософського світогляду. Принцип науковості передбачає високий науковий рівень опанування навчальної інформації з питань здоров'язбереження. Проблемність розглядаємо як умову розвитку пізнавальної мотивації, яка дає право вибору на особистісному рівні різних концепцій здоров'я та дотримання індивідуальної концепції здорового способу життя. Принцип прогностичності дозволяє передбачати бажаний результат від навчання і виховання, а також дає можливість адаптувати ці процеси до умов, що змінюються в контексті соціальної динаміки.

Принцип інтеграції. Інтеграція змісту освіти в галузі збереження психосоціального здоров'я і дотримання професійної культури здоров'я заснована на міждисциплінарній сутності знань з питань збереження здоров'я. Формування культури збереження психологічного здоров'я є закономірним результатом цілісного навчально-виховного процесу у

ВНЗ, у якому забезпечується взаємозв'язок і взаємодія різних дисциплін і видів діяльності студентів.

Принцип гуманізації. В освітньому процесі гуманізація передбачає створення для суб'єктів освітнього процесу сприятливих і комфортних умов в аспекті прояву творчості та індивідуальних здібностей. Людина, її цінності і потреби перетворюються із засобу на мету суспільного життя.

Принцип гармонізації всієї системи ціннісних орієнтацій людини. Без розуміння людиною вищих аспектів буття (сенсу життя, його цілей, шляхів самореалізації) неможливо говорити про формування культури здоров'я. Заняття з питань збереження та зміцнення здоров'я необхідно починати з формування ціннісно-сміслових орієнтирів, що випереджають набуття знань з питань здоров'язбереження.

Принцип професійної спрямованості. Цей принцип дозволяє підготувати майбутніх медиків до виконання соціального замовлення щодо збереження психічного здоров'я особистості у процесі їх навчання у закладах освіти, до формування переконаності в необхідності оволодіння здоров'язбережувальними знаннями для їх подальшої трансляції у своїй професійній діяльності й потреби вироблення культури здоров'я у своїх майбутніх клієнтів.

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності буде успішним також за умови виникнення у них стійкої потреби у професійному вдосконаленні.

Список використаної літератури

- 1 Агаркова А. О.** Формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у вищому навчальному закладі / А. О. Агаркова. – автореф. на здобуття наук. ступ. канд. пед.наук. – Луганськ, 2010. – 21 с.
- 2. Бех І. Д.** Виховання особистості : У 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 280 с.
- 3. Вища освіта.** Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації : у 2 кн. / уклад. М. І. Панов, Ю. П. Битяк, Г. С. Гончарова та ін. ; за ред. проф. М. І. Панова. – Х. : Право, 2006. – 688 с.
- 4. Каган М. С.** Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1997. – 205 с.
- 5. Казаринова Н. В.** Межличностное общение : учебник для вузов / [В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша].– СПб. : Питер, 2009. – С. 12–78.
- 6. Тернопільська В. І.** Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності / В. І. Тернопільська: автореферат на здоб.наук.ступ.док.пед.н.за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – К., 2009. – 40 с.
- 7. Орбан-Лембрик Л. Е.** Психологія професійної комунікації: Монографія / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги – XXI, 2010. – 528 с.
- 8. Підласий І. П.** Практична педагогіка або три технології : Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи

освіти / І. П. Підласий. – К. : Слово, 2004. – С. 12–24. **9. Уваркіна О. В.,** Висоцька О. І. Сучасний стан та проблеми формування комунікативної культури студентів-медиків / О. В. Уваркіна, О. І. Висоцька // Актуальні проблеми формування особистості студента – майбутнього лікаря: Матеріали III науково-практичної конференції МІ УАНМ. – К., 2003. – С. 27–29. **10. Філософський** енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). – К. : Абрис, 2002. – 742 с. **11. Юсеф Ю. В.** Формування комунікативної культури майбутніх лікарів: Навчальний посібник / Ю. В. Юсеф. – Луганськ : Луганський державний медичний університет, 2007. – 114 с.

Вдовиченко О. М. Педагогічні умови формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності

У статті представлені педагогічні умови формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позанавчальній діяльності.

Висвітлено особливості спецкурсу «Соціально-комунікативна культура майбутнього медика у професійній діяльності» для студентів вищих медичних закладів. Результативною формою підвищення методичної підготовки для викладачів виявився семінар «Організація і забезпечення викладання спецкурсу «Соціально-комунікативна культура майбутнього медика у професійній діяльності».

З'ясовано, що формування соціально-комунікативної культури майбутніх медиків є невід'ємною складовою професіоналізму та необхідною умовою, яка забезпечує підвищення професійної і персональної компетентності в суспільних відносинах.

Ключові слова: соціально-комунікативна культура, заклади вищої освіти, студенти, професійна компетентність, педагогічні умови.

Вдовиченко Е. М. Педагогические условия формирования социально-коммуникативной культуры студентов медицинских учебных заведений во внеучебной деятельности

В статье представлены педагогические условия формирования социально-коммуникативной культуры студентов медицинских учебных заведений во внеучебной деятельности.

Освещены особенности спецкурса «Социально-коммуникативная культура будущего медика в профессиональной деятельности» для студентов высших медицинских заведений. Результативной формой повышения методической подготовки для преподавателей оказался семинар «Организация и обеспечение преподавания спецкурса» Социально-коммуникативная культура будущего медика в профессиональной деятельности». Установлено, что формирование социально-коммуникативной культуры будущих медиков является неотъемлемой составляющей профессионализма и необходимым

умовою, яке забезпечує підвищення професійної і особистісної компетентності в суспільних відносинах.

Ключові слова: соціально-комунікативна культура, вищі навчальні заклади, студенти, професійна компетентність, педагогічні умови.

Vdovichenko O. Pedagogical Conditions of Formation of Communicative Culture of Social and Medical Students in Extracurricular Activities

The article presents pedagogical conditions of social and communicative culture of medical students in extracurricular activities.

The peculiarities of course "Socio-communicative culture of the future physician professional activities" for students in higher institutions. Effective forms of the methodological training for teachers was a seminar "Organization and maintenance training course" Socio-communicative culture of the future in medical careers. "

It was found that the formation of social and communicative culture of future doctors are an integral part of professionalism and a prerequisite that enhances the professional and personal expertise in public relations.

Key words: social-communicative culture, higher education institutions, students, professional competence, pedagogical conditions.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.091.321:377.3

Л. І. Данило

ДЕФІНІЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ГОТОВНОСТІ

У процесі модернізації сучасного суспільства, пов'язаної з євроінтеграційними та глобалізаційними процесами, підвищуються вимоги до підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ. Оскільки, сучасний ринок праці потребує конкурентноспроможного, компетентного фахівця. При цьому відомо, що початковим етапом формування компетентності є готовність майбутнього педагога до професійної діяльності. Тобто проблема формування професійної готовності у період навчання у ВНЗ є ваговою й актуальною. Відповідно до усталеної в науці логіки побудови наукового дослідження виникає проблема з'ясування його термінологічного поля. Беручи до уваги наші наукові інтереси зазначимо, що провідним поняттям дослідження є феномен готовності який потребує ретельного дефініційного аналізу.